

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-рн Паисий Христов

относно

участието на доц. д-р Стоян Атанасов, преподавател в катедра „Романистика” към ФКНФ при Софийския университет „Климент Охридски” в конкурса за професор по шифър 05.04.06 - литература на народите от Европа, Америка, Азия, Африка и Австралия (френска литература), обявен от Софийския университет

Доцент д-р Стоян Атанасов участва в горепосочения конкурс с внушителна научна, критическа и преводаческа продукция. След получаването на научното звание доцент през 1987 г. той е публикувал 2 книги, една от които във Франция, 31 статии и студии, половината от които са в чуждестранни издания, съставител и/или научен редактор е на 8 сборника, написал е предговори или въвеждащи студии към 19 книги, публикувал е около 60 статии и рецензии в специализирания периодичен печат, превел е 11 книги от френски на български език и 9 книги от български на френски език. Тези количествени данни вече свидетелстват за това, че кандидатът се представя с твърде значителни по своя брой и по естеството си публикации. Несъмнено внимание заслужава и фактът, че много от тях са в чуждестранния печат, което несъмнено е признание за техните достойнства. Като втори отличителен белег на неговите изследвания ще посоча тяхното богато тематично разнообразие. В авторската справка за приносния характер на трудовете си доц. Атанасов сочи три основни изследователски области, към които е насочен неговият интерес 1) френска средновековна и ренесансова литература; 2) съвременна литературна критика; 3) съвременна френска и франкофонска литература. От представените публикации се вижда, че той е „уплътнил” всяка от тези области с наблюдения върху различни автори, с богато тематическо разнообразие, а това налага съществената констатация, че чрез трудовете си той изпълнява своята двустранна мисия на университетски преподавател и изследовател. Атанасов не се ограничава в тясна проблематика, не се впуска в прекалено детайлизиране при изследването само на един или на малък брой автори. Ако трудовете му се представят в хронологията на френската средновековна и ренесансова литература, те ще ни предложат един панорамен и същевременно задълбочен теоретически поглед върху нея, чрез който несъмнено изследователят Атанасов е имал за цел да постави на съвременен научно равнище преподавателската си работа. Тази трета особеност е много важна и тя вече е оценена и във Франция: доц. Стоян Атанасов многократно е

канен във френски университети като гост преподавател да чете лекции в продължение на цял семестър. Това е атестация, която вече говори сама за себе си.

Дотук споделих само външните си впечатления. Много по-важна, естествено, е оценката на трудовете на доц. Атанасов по отношение на тяхното съдържание. Съвсем естествено е тематиката да бъде изведена в заглавията на студиите и статиите, които са представени на нашето внимание. Особеното в случая се заключава в това, че авторът използва в заглавията най-често своя терминология, със значителен съдържателен заряд, който намира в конкретната студия убедителна мотивация и съответната доказателствена аргументация. Показателни в това отношение са няколко „серии“ изследвания, концентрирани върху общи теми като:

Феноменология на тялото, на която са посветени публикациите: *Le corps dans l'oeuvre de Foucault - le Moyen Age et au-dela; Montaigne: le corps en librairie et le corps en voyage; Phénoménologie du corps dans Perceval ou le Conte du Graal de Chrétien de Troyes; La nature humaine selon Montaigne. Le rapport corps/âme; Бележки върху тялото във френската средновековна и ренесансова литература през погледа на Мишел Фуко; Разкъсаното тяло в Опасната гробница. Илюзия, урочасване, магия; Тяло за показ, тяло за продан в «Роман за розата»*. Освен посочените в някои от горните заглавия опозиции («тяло за показ и тяло за продан», «тяло в библиотеката и тяло на път», ще посочим още наблюденията върху тялото от сексуална, функционална и екзистенциална гледна точка (вж. *Le corps dans l'oeuvre de Foucault*), „разкъсаното и живо погребаното тяло” (вж. *Опасната гробница*; „радващото се тяло и страдащото тяло”, „представеното и представящото тяло” (вж. *La nature humaine selon Montaigne*). Цитираните изследвания ни дават възможност чрез убедителни съпоставки да проследим интереса към тялото и неговото художествено пресътворяване у автори като Гийом дьо Лорис, Жан дьо Мьон, Кретиен дьо Троя, Монтен, Рабле, Мишел Фуко и пр.

Феноменология на огледалото, на която Атанасов посвещава студията си *Огледалният свят на Умберто Еко. Един паралелен прочит на «Името на розата» и «Роман за Розата»*, където развива своите мисли за аналогичната връзка между двете произведения, в които е залегнал мотивът за огледалото. Но авторът не се ограничава само в рамките на тези две творби, а представя огледалото като средновековна реалия, позовавайки се на текстове от св. Павел, Ален дьо Лил, Венсан дьо Бове, Луис Карол, Херман Хесе и др. Тя му служи като отправна точка, за да осъществи своя любопитен и убедителен паралел и да стигне до заключението че в *Роман за Розата* огледалото присъства в основното приключение (обладаването на розата), така както в *Името на розата* то обуславя главната подбуда в действията на героя („обладаването” на забранената книга).

Феноменология на „другостта“, заемаща ключова позиция в научните интереси на Ст. Атанасов, който видимо споделя становището на Цветан Тодоров, че анализът на отношението към другия предполага определена етика и морал на изследователя, и в книгата си *Цветан Тодоров, Аксиология на разума* отделя специално внимание на трудовете му *Ние и другите, Завладяването на Америка. Въпросът за другия, Михаил Бахтин, диалогичният принцип*. В посочената книга на Атанасов фигурира специален етюд с надслов *Диалогичното АЗ на кръстопътя на културите и литературите*, където диалогичността в духа на Бахтин и Тодоров се разглежда и като категория, предполагаща „другост“. Към проблематиката за другостта могат да бъдат отнесени и наблюденията му в статията *Другите светове на Средновековието* и във *Въведението към Разказ за Граала*, озаглавено *От мита към литературата*. В току-що цитираната статия Атанасов тръгва от Античността (Плутарх, Овидий, Платон), за да мине през келтската традиция, през разказите за Тристан и Изолда и артурианските романи и да стигне до *Божествена комедия* на Данте и *Гаргантюа и Пантагрюел* на Рабле. Както може да се очаква, интересът на Атанасов е привлечен най-вече от романите на Кретиен дьо Троя, в които (цитирам) „Всички описания (...), загатващи за Другия свят, са плод на грижливо изработен мизансцен, от който става ясно, че въпросният мотив не е замръзнал топос, а динамична материя, която творецът актуализира всеки път с подчертан стремеж към оригиналност“. Във *Въведението към Разказ за Граала* авторът се спира на особеностите на Другия свят като огледален, следователно обратен на света на живите, като алтернативно (по-скоро социализирано, отколкото сакрализирано) пространство по отношение на тукашния, на неговите вертикални и хоризонтални координати, на обикновено лесното преминаване границата с Отвъдното, на възможността за връщане в Отсамното, на осъществяваните връзки между обитателите на двата свята.

Феноменология на троичността, която е представена в три проявления: като триада, като троица и като триъгълник (вж. *La triade, la trinité et le triangle dans les plus anciens récits de Tristan et Iseut*, а също и въвеждащата студия *Новаторство и традиция в „Клижес“* към романа *Клижес* на Кретиен дьо Троя). За нуждите на своите наблюдения Атанасов предлага съвсем уместно смислово разграничение между трите термина. При **триадата** съставлящите я елементи се ползват с определена автономия: такъв е случаят с трите Изолди (ирландската кралица, жената на крал Марк и нещастната съпруга на Тристан) или с трите Тристановци (племенникът на крал Марк, Тристан Джуджето и кучето на Тристан Хюсден, като символичен двойник на своя господар). При **троицата** персонажите не се отличават с някаква автономност, те действат като монолитна група, каквато образуват тримата барони – подлещите. Показателно в случая е, че в текста те многократно са назовани просто със

субстантивираното числително „тримата” и много рядко се споменават имената им. За разлика от предходните две фигури, при любовния триъгълник (Тристан – Марк – Изолда) отношенията между участниците са конфликтни. За подобен (но не идентичен) триъгълник Атанасов говори при анализа на *Клижес*, като посочва специфичното за триъгълника Алис – Фениса – Клижес.

Макар че преподавателската и изследователска работа на доц. Атанасов е насочена предимно към старата френска литература, в научните си трудове и в редица публикации в периодични издания той взема отношение и по въпроси, засягащи по-късни и модерни автори. Ще се задоволим само да изброим имената на писатели, за които досега не стана дума, като Монтезкьо, Флобер, Пруст, Селин, Алберто Мангуел, Клаудио Магрис, Роберт Музил, и на изследователи като Цветан Тодоров, Ролан Барт, Жак Дерида, Нанси Хюстън, Франсоа Артог и пр.

Накрая ще се спра на още два момента от първостепенно значение за оценката, която заслужава кандидатът за професор по френска литература Стоян Атанасов.

Първият се отнася до пътя, който той извървява, за да стигне до публикуването на книгата *Цветан Тодоров, аксиология на разума*. Този път е белязан от съставителство на два сборника в чест на Цветан Тодоров, от тридесетина статии и етюди върху творчеството на Цветан Тодоров (някои от тях се повтарят във версии на други езици), от преводи на пет от най-значителните негови книги и от редакторска работа върху преводите на български език други пет негови книги. В своята авторска справка за приносния характер на трудовете си (която според мен представя съвсем точно основните щрихи от портрета на изследователя Ст. Атанасов), той определя тази си книга като „критическа монография”. В духа на учените (като Анри Мешоник, например), които разглеждат „критиката” като „теория”, аз бих казал, че в тази книга, и най-вече във втората ѝ част, носеща надслова „Етюди”, Атанасов ни предлага своя широк и същевременно задълбочен теоретичен поглед върху основните постулати на този световноизвестен мислител и теоретик на литературата. Не става въпрос за обикновено представяне на вижданията на Тодоров за бинама текст-култура, за диалогичното аз, за субективността и нейните граници, за морала и морализма и пр. Атанасов ситуира тези категории в широк синхроничен и диахроничен контекст, за да очертае още по-добре достиженията на Цветан Тодоров и за да маркира отпечатъка, който той слага върху съвременната литературна и философска мисъл. Дори когато говори за приятеля и имигранта Тодоров, за неговата интелектуална биография, Атанасов ни предлага трактати съответно за приятелството, за имигрантството, за автобиографичното в рамките на социалното. Смятам, че с тази си книга той наистина е успял да осъществи своята цел да съпостави идеите на Тодоров с други видни представители на световната

литературна мисъл, за да определи научния облик на този първостепенен автор (както самия Атанасов отбелязва в своята авторска справка).

Вторият важен момент, на който държа да обърне внимание, се отнася до студиите на Ст. Атанасов, които той е публикувал като предговори на преведени на български език крупни произведения на средновековната френска литература. Ще започна в хронологичен ред от „Ерос в Розата”, към „Роман за Розата”, ще мина през „Новаторство и традиция в «Клижес »”, за да стигна до монографията „«Разказ за Граала »: от мита към литературата”, която предхожда текста на „Персевал или Разказ за Граала”. В последната върху 75 печатни страници Атанасов се спира на въпроси като „артуровския роман и бретанската материя”, „артуровския роман : утопия или реалност”, „Кретиен и келтските митове”, „интерпретационните хипотези” за прочит на романа, за „Граала след Разказ за Граала”, т.е. за инспирираните от този роман произведения в средновековната западноевропейска литература. Това са теоретични проблеми, поставени в съответния исторически контекст. Тяхното третиране е от първостепенна важност за студентите, изучаващи средновековна френска литература. И тук намира красноречиво превъплъщение симбиозата изследовател-преподавател.

Доц. Атанасов не е представил изричен хабилитационен труд (това не е наложително), но книгата му „Цветан Тодоров, Аксиология на Разума” и монографията му върху „Разказ за Граала” притежават несъмнените достойнства на хабилитационни трудове, въз основа на които (и като имам предвид цялостната му продукция) изказвам пълното си убеждение, че той заслужава да му бъде присъдено научното звание „професор”.

Велико Търново,
25 август 2011 г.

Проф. дфн Паисий Христов

